

I. NA PRIJELAZU U 1995. GODINU

Prvi put od sredine 80-tih, hrvatska ekonomija završava godinu s tendencijama i prijenosom razine privredne aktivnosti koje ni u jednom ključnom makroekonomskom agregatu nisu negativne. To, naravno, nije još dovoljno pouzdan indikator da je u 1994. godini došlo do infleksije dugoročnih trendova, ali način na koji je realizirana infleksija nepovoljnih kratkoročnih tendencija upućuje na tu mogućnost. Posebno, ukoliko se uspješna antiinflacijska politika uspije proširiti u cjelovitu stabilizacijsku politiku, gdje bi se u procesu restrukturiranja privrede postupno formirali snažniji impulsi i stabilniji uvjeti dugoročnog privrednog rasta. Aranžman sa MMF-om i predstojeće zaključivanje ugovora o EFSAL kreditu sa Svjetskom bankom, elementi su koji treba da djeluju u tom procesu.

Dok je, naime, infleksija kratkoročnih tendencija ostvarena u 1994. godini prvenstveno po osnovi efekata proizašlih iz zaustavljanja hiperinflacije, dakle eliminiranjem inflacijskog oporezivanja dohodaka koje se zatim prenijelo u realni rast financijskih i - s određenim vremenskim pomakom - realnih (materijalnih) kategorija, infleksija dugoročnih tendencija zahtijeva promjene u strukturi nacionalne ekonomije. Osnovno u tome je relativno povećanje ukupno raspoložive akumulacije i njeno angažiranje u funkciji povećanja globalne efikasnosti. S obzirom da nisku razinu društvenog proizvoda i standarda te iz njih proizašle visoke prosječne i marginalne sklonosti neinvesticijskoj potrošnji, relativno povećanje ukupne akumulacije (uz uvoz kapitala) prvenstveno zahtijeva realokaciju novčanih sredstava i promjenu načina njihove upotrebe, odnosno relativno smanjenje onog dijela "socijalne komponente" u toj upotrebi čiji ekonomski troškovi su veći od socijalnih koristi. Preduvjet za to jeste takva ekonomska politika koja će poticati (a najjači poticaji su uvijek tzv. negativni poticaji) osposobljavanje ekonomskih entiteta za poslovanje u uvjetima tvrdog budžetskog ograničenja, što s makroekonomskog aspekta prvenstveno znači u uvjetima niske inflacije.

Tabela 1.

**OSNOVNI POKAZATELJI PRIVREDNIH KRETANJA
U RAZDOBLJU SIJEČANJ-PROSINAC 1994. GODINE**

- Indeksi realne razine

	<u>1993</u> 1992	<u>I-VI 94</u> I-VI 93	<u>I-IX 94</u> I-IX 93	<u>XII 94</u> XII 93	<u>I-XII 94</u> I-XII 93
INDUSTRIJSKA PROIZVODNJA	94.1	93.5	95.6	102.7	97.3
- Sredstva rada	98.1	79.1	81.5	105.1	85.7
- Reprodukcijski materijal	95.1	96.8	98.9	102.2	99.4
- Roba za široku potrošnju	95.2	96.2	97.0	102.2	99.3
ZALIHE GOTOVIH PROIZVODA	101.4	89.7	89.5	89.5	88.5
ZAPOSLENOST (d.s)	93.7	94.3	94.5	95.3*	94.6*
- Privreda	92.1	93.0	93.0	93.5*	93.1*
- Neprivreda	100.1	99.2	99.6	101.5*	100.0*
IZVOZ ROBA	84.9	78.4	99.7	125.9	109.1
UVOZ ROBA	104.6	74.1	93.2	167.5	112.1
PROMET NA MALO	71.9	94.8	100.3	141.8	113.2
MASA NETO-PLAĆA	80.9	129.2	126.7	135.6	129.5
PRIMANJA STANOVNIŠTVA	78.1	124.1	122.2	128.3	125.9
JAVNI PRIHODI	89.5	125.1	131.2	150.4	136.4
IZDACI STANOVNIŠTVA	81.1	118.1	126.4	159.3	135.7
ISPLATE ZA INVESTICIJE	68.0	99.3	103.6	157.0	115.2
MATERIJALNI RASHODI JAVNOG SEKTORA	84.4	116.1	119.1	146.1	126.7
CIJENE PROIZVOĐAČA U INDUSTRIJI	1612.4	415.4	258.6	94.5	177.6
CIJENE NA MALO	1617.5	482.0	301.2	97.0	197.6

* Podaci se odnose na studeni i na razdoblje siječanj-studeni.

Rezultati ostvareni u 1994. godini pokazuju da je i u postojećim uvjetima bilo na tom području moguće realizirati odgovarajuće pomake, barem u mjeri u kojoj su problemi bili prethodno produbljeni djelovanjem hiperinflacije, što je, naravno, tek prvi ali nužan korak u pravcu iznalaženja dugoročnijih rješenja. Zato infleksija negativnih tendencija i početak realnog rasta osnovnih makroekonomskih kategorija u 1994. godini, iako ograničenog intenziteta i produkt vremenski ograničene konstelacije odnosa između činitelja koji su ga generirali, može biti relevantan i s dugoročnog aspekta. Ne samo iz razloga što do pozitivnih strukturnih promjena može ekonomski i socijalno najbezbolnije doći upravo u uvjetima pozitivne dinamike kretanja nacionalne ekonomije, već i iz razloga što su ti rezultati nedvosmisleno pokazali - barem kratkoročnu - komplementarnost niske inflacije i privrednog rasta u uvjetima u kakvima se danas nalazi hrvatska ekonomija.

Tu vezu dodatno naglašava i postupno širenje same osnove infleksije i početka rasta privredne aktivnosti tijekom 1994. godine koje teško da bi bilo moguće u uvjetima više inflacije. Do promjena u tendencijama prvo je, naravno, došlo kod dohodaka koji su prethodno najviše bili izloženi inflacijskom oporezivanju (prihodi proračuna i neto plaće) što je induciralo odgovarajuće promjene i u sferi kretanja platežno sposobne potražnje stanovništva i javnog sektora na domaćem tržištu. Zbog problema u izvozu, ono, međutim, nije u početku ni intenzitetom ni strukturom bilo dostatno da potakne toliko intenzivan rast agregatne potražnje, koji bi se neposredno prenio na kretanje proizvodnje (iako je bitno doprinio smanjenju zaliha gotovih proizvoda), a bez početka rasta proizvodnje brzo bi se iscrpile i mogućnosti daljnjeg realnog rasta dohodaka. Oživljavanje izvoza sredinom godine predstavljalo je zato činitelj uz koji je rast agregatne potražnje počeo "vući" proizvodnju, u kojim uvjetima dolazi onda i do pozitivnijih kretanja na području investicijske potražnje te proizvodnje opreme.

Kroz cijelo to vrijeme prirast deviznih rezervi u čijem formiranju se transferima od stanovništva pridružio i priliv po osnovi izvoza

Tabela 2.

INDUSTRIJSKA PROIZVODNJA

- Indeksi

	D E S E Z O N I R A N O			XII 94. XII 93.	I-XII 94. I-XII 93.	
	XII 93. φ 93.	φ 1994=100				XII 94. φ 94.
		Min.	Max.			
UKUPNO	96.9	95.5 (II)	103.2 (XI)	102.9	102.7	97.3
Sredstva rada	89.8	85.9 (VIII)	110.4 (XII)	110.4	105.1	85.7
Repromaterijal	99.0	94.0 (II)	103.9 (IX)	102.4	102.2	99.4
Široka potrošnja	98.7	94.4 (II)	105.3 (XI)	103.0	102.2	99.3
Elektroprivreda	104.3	85.5 (VII)	145.5 (IX)	96.6	80.0	92.4
Nafta i plin	96.0	86.8 (VII)	112.8 (IX)	106.5	101.3	91.1
Derivati	87.4	62.1 (V)	127.4 (XI)	116.2	131.2	99.9
Crna metalurgija	112.7	60.3 (XII)	128.8 (VI)	60.3	55.2	102.1
Nemetal. minerali	102.0	83.1 (III)	111.6 (XI)	103.9	105.5	107.7
Metaloprerađivačka	98.9	96.2 (VI)	102.8 (IX)	96.6	88.1	91.1
Strojogradnja	75.1	86.8 (VII)	124.1 (XII)	124.1	132.3	82.1
Prometna sredstava	88.6	79.5 (II)	119.8 (XII)	119.8	175.9	130.2
Brodogradnja	100.0	88.2 (XI)	117.3 (II)	96.1	79.8	81.7
Električni strojevi	88.0	83.1 (VIII)	113.4 (XII)	113.4	116.9	91.0
Bazna kemija	96.3	82.0 (VIII)	121.5 (V)	118.1	130.3	105.9
Kemijski proizvodi	94.9	83.3 (II)	109.3 (XII)	109.3	119.2	103.8
Građev. mat.	94.0	61.0 (II)	134.7 (XII)	134.7	157.2	108.5
Piljena građa	91.0	90.2 (VII)	112.0 (I)	111.1	110.1	89.3
Proizvodi od drva	102.7	93.3 (VI)	107.0 (XI)	105.8	95.0	93.6
Papir	103.1	91.2 (II)	112.0 (XI)	101.4	99.1	100.5
Tkanine	102.0	96.1 (IV)	106.3 (I)	98.4	89.3	92.4
Tekstilni proizvodi	101.4	95.0 (V)	106.1 (I)	101.5	95.9	94.0
Obuća	104.2	82.0 (IV)	130.9 (VII)	96.8	83.6	93.2
Prehrambeni proizvodi	96.6	91.9 (II)	109.8 (V)	104.5	113.2	104.5
Pića	101.1	79.7 (II)	112.1 (XI)	96.5	106.1	114.4
Duhan	108.1	52.6 (IX)	156.5 (IV)	77.6	71.8	100.5
Grafička djelatnost	95.3	88.8 (I)	105.4 (X)	104.0	117.6	106.2

usluga, održavao je relativnu stabilnost tečaja i, preko njega, posredno domaćih cijena, unatoč snažne remonetizacije nacionalne ekonomije. Tako formirana globalna tendencija rasta privredne aktivnosti zadržana je i u posljednjem tromjesečju 1994. godine, i pored u međuvremenu zaustavljenog procesa remonetizacije, što ukazuje da je - unatoč svih problema - ekonomski mehanizam uspio izvršiti određeno usklađivanje modaliteta svog funkcioniranja postinflacijskim uvjetima.

Sukladno tome, sve kategorije dohodaka i komponenti domaće finalne potražnje ostvarile su tijekom 1994. godine vrlo intenzivan rast, pri čemu kod dohodaka on u prosjeku iznosi oko 40% (neto plaće 35.6%, ukupna primanja stanovništva 28.3%, javni prihodi 50.4%), a kod potražnje - uslijed relativnog smanjenja "sive ekonomije", blagog rasta realne vrijednosti raspoloživih novčanih sredstava (deflacija, realno pozitivne kamatne stope) i povećane inozemne komponente u formiranju potražnje koja se realizira u zemlji - za oko 52% (izdaci stanovništva 59.3%, materijalni rashodi javnog sektora 46.1% te isplate za investicije 46.1%), dok je promet u trgovini na malo povećan za 41.8%.

Zbog vrlo niske baze, posebno kod plaća i isplata za investicije, te različitih unutargodišnjih putanja tih kategorija, odnosno razlika između vremena njihovih dolazaka u točku infleksije, naravno da iza navedenih pokazatelja intenziteta relativnih promjena stoje srazmjerno male apsolutne promjene, ali su i one bile u pravilu dovoljne da se tijekom 1994. godine nadoknadi ostvareni pad vrijednosti tih kategorija iz razdoblja hiperinflacije.

To se odnosi i na monetarne agregate gdje je novčana masa realno porasla tijekom 1994. godine za 108.5% omogućujući - u uvjetima smanjenja brzine opticaja novca sa 12.3 na 9.7 puta godišnje - povećanje obujma neto novčanih transakcija privrede, odnosno vrijednosti realiziranog društvenog proizvoda za 63.1%. U tim okvirima mogao se, dakle, početi formirati i određeni prostor za akumulaciju te, posebno za postupnu normalizaciju financijskog poslovanja (dijela) privrede, koji je u uvjetima hiperinflacije bilo zapravo u potpunom kaosu, bez obzira na

Tabela 3.

ROBNA RAZMJENA S INOZEMSTVOM

	IZVOZ				UVOZ				POKRIVENOST UVOZA IZVOZOM	
	STRUKTURA		INDEKS 1994/93		STRUKTURA		INDEKS 1994/93		1993	1994
	1993	1994	1993	1994	1993	1994	1993	1994		
UKUPNO	100.0	100.0	109.1	100.0	100.0	100.0	112.1	83.7	81.5	
REPRODUKCIJA	50.6	48.7	104.9	58.9	56.0	71.9	106.5	71.9	70.8	
INVESTICIJE	9.0	12.4	150.6	16.1	17.2	46.8	120.0	46.8	58.8	
- brodogradnja	4.2	7.1	186.5	0.3	0.4	1345.8	173.2	1345.8	1449.5	
ŠIROKA POTROŠNJA	40.4	38.9	105.2	25.0	26.8	135.0	120.0	135.0	118.3	
EU	53.5	52.0	106.1	48.2	50.8	92.7	117.9	92.7	83.4	
EFTA	5.2	8.9	187.9	10.0	10.6	43.5	119.0	43.5	68.8	
OSTALE RAZVIJENE ZEMLJE	3.1	3.1	106.0	5.0	6.0	52.8	134.4	52.8	41.6	
ZEMLJE U RAZVOJU	4.9	4.7	105.6	9.3	10.4	43.9	126.3	43.9	36.7	
OSTALE ZEMLJE	33.3	31.3	102.5	27.6	22.2	101.2	90.5	101.2	114.7	
- zemlje bivše Jugoslavije	24.7	22.7	100.2	16.6	10.9	125.0	74.1	125.0	169.1	
UKUPNO BEZ BRODOGRADNJE	95.8	92.1	105.8	99.7	99.6	80.4	111.9	80.4	76.0	
UKUPNO BEZ ZEMALJA BIVŠE JUGOSLAVIJE	75.3	77.3	112.0	83.4	89.1	75.5	119.6	75.5	70.7	

indeksaciju i relativno ujednačenu inflaciju. Isto, naravno, vrijedi za sektor stanovništva i, prije svega, za državne financije.

Takav unutargodišnji rast financijskih kategorija tijekom 1994. u poređenju s padom u 1993. godini, omogućio je i znatno povećanje njihove međugodišnje razine - iako tu zbog utjecaja promjena u tendencijama kretanja cijena postoje određeni metodološki problemi kod usporedbe - koje se u prosjeku kreće oko 30% i kod dohodaka i kod osnovnih komponenti domaće finalne potražnje (osim investicija gdje iznosi 15.2%), dok je realizirani društveni proizvod povećan za 19.8%, a novčana masa za 97.8%.

Niži porast realiziranog društvenog proizvoda od efektivne potražnje za robama i uslugama u zemlji, rezultat je, naravno, nižeg porasta robnog izvoza (9.1%) od te potražnje te deficita u tom dijelu razmjene s inozemstvom (969 mil. dolara) ali su kretanja i na tom području bila - promatrano u cjelini - povoljna i za kretanje proizvodnje i za održavanje stabilnosti cijena. Nakon početnih problema pretežno uzrokovanih neekonomskim činiteljima, izvoz je u cijeloj 1994. godini povećan kod svih namjenskih grupa proizvoda i na sva relevantna tržišta, čak i ukoliko se iz njega isključi izvoz brodova. Ostali izvoz veći je za 5.8%, a na tržišta izvan zemalja bivše Jugoslavije za 12%. Slično obilježje ima i uvoz, samo na višoj razini (12.1%), osim iz zemalja bivše Jugoslavije s kojeg područja je smanjen za 25.9%, rezultirajući i povećanjem suficita u razmjeni s tim zemljama. Bez njih, ukupan deficit u robnoj razmjeni iznosio je 1.364 mil. dolara, ali se on uspio financirati neto deviznim prilivom po osnovi ostalih transakcija u tekućem dijelu platne bilance, tako da su u ukupnosti tih odnosa devizne rezerve centralne banke porasle u 1994. godini za 789 mil. dolara, a poslovnih banaka za još 190 mil. dolara.

Tek takva kombinacija dinamike i razine domaće potražnje (remonetizacija) i vanjskotrgovinske razmjene (devizne rezerve, saldo robne razmjene) pokazala se dovoljno snažnom da u 1994. godini zaustavi pad i inducira početak rasta proizvodnje uz

Tabela 4.

**RELATIVNA RAZINA PRIVREDNE AKTIVNOSTI U 1994. GODINI
(INDEKSI, 1990=100)**

<i>INDEKSI</i>	<i>DJELATNOSTI (GDP)</i>	<i>GRANE I SEKTORI INDUSTRIJE</i>	<i>MAKROEK. VARIJABLE</i>
90-105	<i>Poslov. usluge, Komunalna i stambena djelatnost</i>	<i>Eelektroprivreda</i>	
80-90	<i>Banke, Promet</i>	<i>Duhan</i>	<i>Izvoz, Uvoz, Tečaj</i>
75-80	<i>Obrtništvo</i>	<i>Bazna kemija, Nafta</i>	<i>Državni rashodi</i>
70-75	<i>Poljoprivreda</i>	<i>Pića</i>	
65-70	<i>Ukupno, šumarstvo</i>	<i>Odjeća, Piljena građa</i>	<i>Zaposlenost</i>
60-65		<i>Široka potrošnja, Prehrana, Derivati, Grafička djelatnost, Građ. mat.</i>	<i>Osobna potrošnja, Porezi</i>
55-60	<i>Industrija</i>	<i>Repromaterijal, Papir, Namještaj, Prometna sredstva</i>	<i>Novčana masa (kraj godine)</i>
50-55		<i>El.strojevi, Tkanine, Kemijski proizvodi</i>	
45-50			
40-45	<i>Građevinarstvo</i>	<i>Obuća, Obojeni metali, Metaloprerađ.</i>	<i>Osobna primanja</i>
35-40	<i>Turizam, Trgovina na malo</i>	<i>Oprema, Brodogradnja</i>	<i>Neto plaće</i>
30-35			
20-30		<i>Crna metalurgija, Strojogradnja</i>	
15-20			<i>Investicije</i>

istodobno - jačanjem i uvozne konkurencije (62.8% ukupnog godišnjeg deficita robne razmjene ostvareno je u četvrtom tromjesečju) - održavanje stabilnosti cijena i tečaja sve do kraja godine. Cijene na malo su tako tijekom cijele godine kumulativno smanjene za 3.0%, cijene proizvođača industrijskih proizvoda za 5.5%, dok je tečaj u odnosu na DEM realno aprecirao za 1.5%.

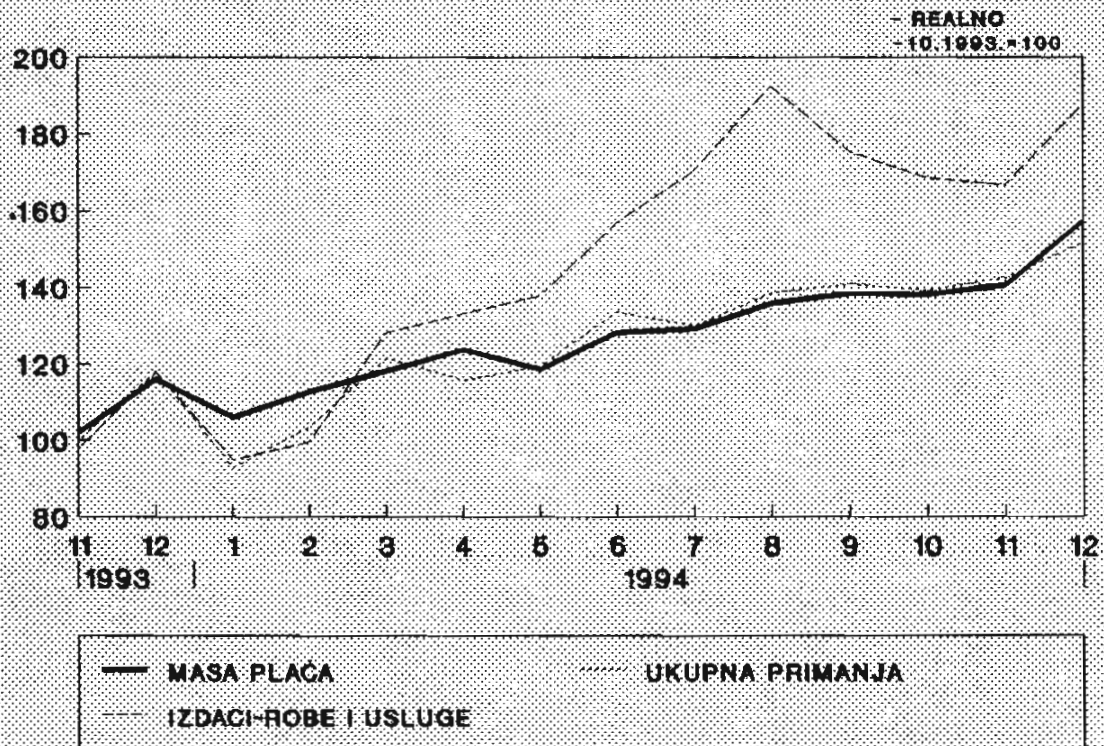
U takvim uvjetima, industrijska proizvodnja koja je padala sve do veljače porasla je od tada pa do kraja godine za (desezonirano) 7.7% kad je njena razina za 2.7% viša nego godinu dana ranije. Time je nadoknađen negativni prijenos njene razine iz 1993. u 1994. godinu, iako je zbog intenziteta pada u drugoj polovini 1993. i pomaknute infleksije u proizvodnji opreme njena ukupna godišnja razina za 2.7% niža nego u 1993. godini. Istodobno, zalihe gotovih proizvoda smanjene su za 11.5%.

Takva dinamička obilježja kretanja osnovnih makroekonomskih kategorija tijekom 1994. godine, rezultiraju i pozitivnim prijenosom njihove razine u 1995. godinu. Kod industrijske proizvodnje taj prijenos iznosi 3%, efektivne potražnje na domaćem tržištu 15, a kod realiziranog društvenog proizvoda čak 21%, što predstavlja relativno snažan kinetički potencijal da u 1995. godini dođe i do infleksije u dugoročnim tendencijama.

Kod toga treba, međutim, imati na umu da će se privredna kretanja odvijati u 1995. godini u suštinski drugačijim uvjetima nego u 1994., odnosno bez podrške remonetizacije nastavku tendencije rasta domaće agregatne potražnje te s relativno malim mogućnostima utjecaja monetarne politike u pravcu smanjenja kamatnih stopa ili zaustavljanja daljnje blage aprecijacije tečaja. Zbog toga, financijski prostor za nastavak tendencije rasta privredne aktivnosti mora se prvenstveno tražiti u restrukturiranju privrede na mikro razini u funkciji relativnog smanjenja troškova, odnosno njihovog usklađivanja sa tržišnim cijenama kapitala i deviza. Posebno mjesto u tome trebaju imati brza privatizacija poduzeća u pretežnom vlasništvu države (uključujući javna poduzeća) te sanacija bankarskog sustava, kao što je i predviđeno u nacrtu sporazuma o EFSAL kreditu Svjetske banke.

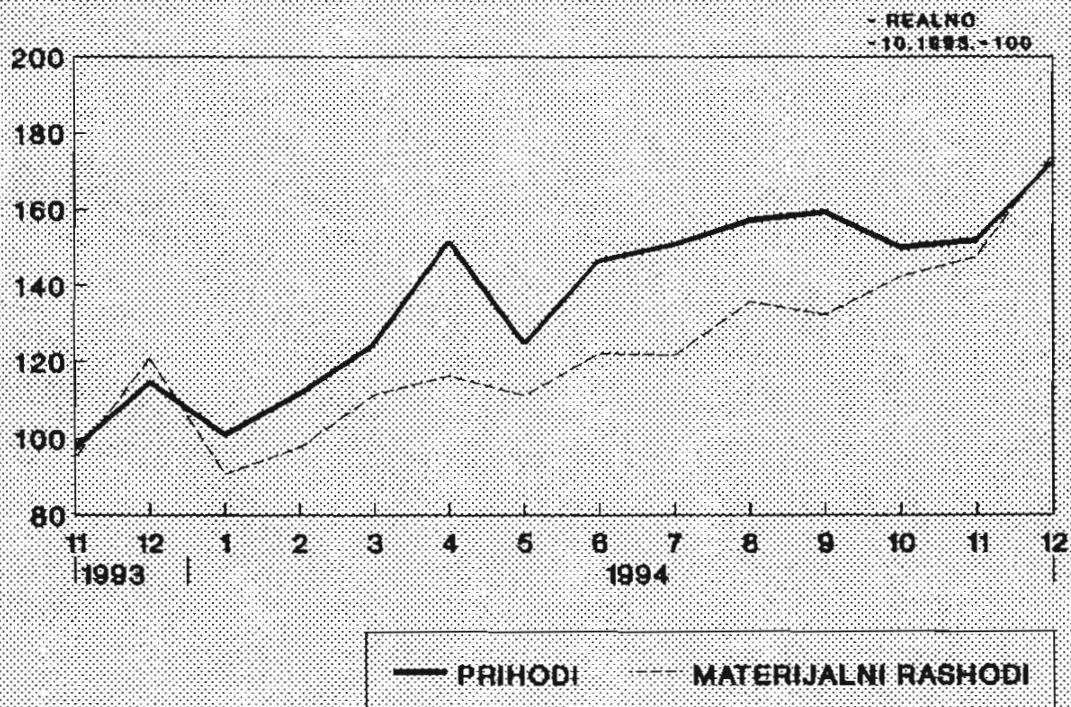
SLIKA 1.

PRIMANJA I IZDAVANJA STANOVNIŠTVA

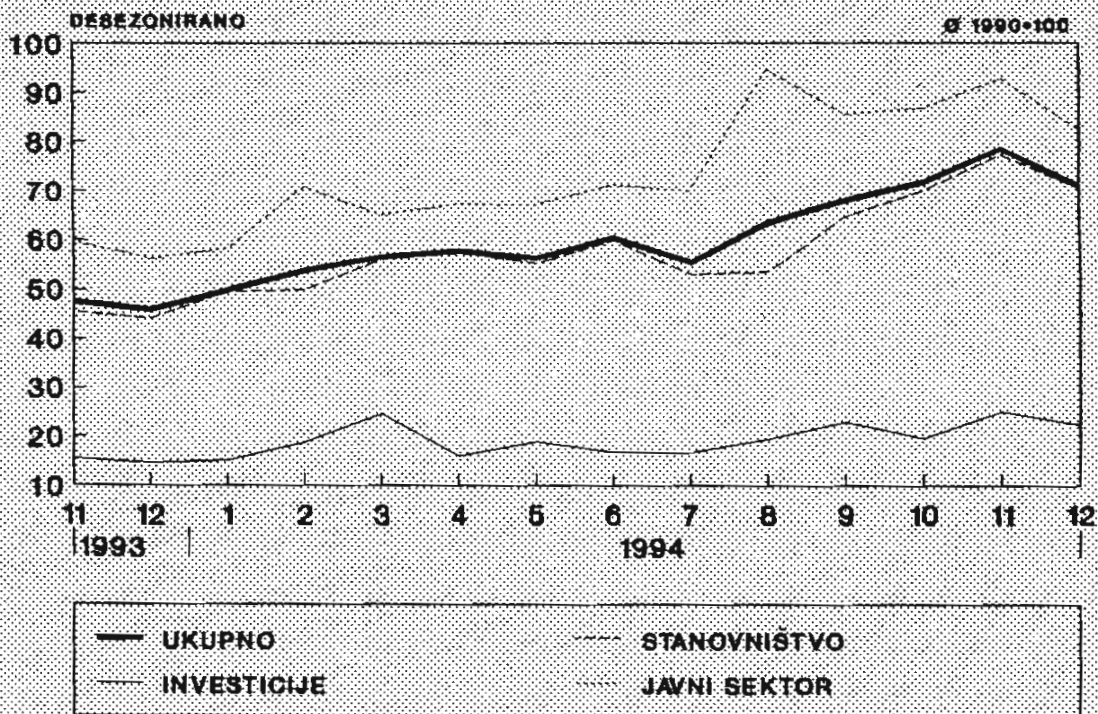
SLIKA 2.

PRIHODI I MATERIJALNI RASHODI
JAVNOG SEKTORA

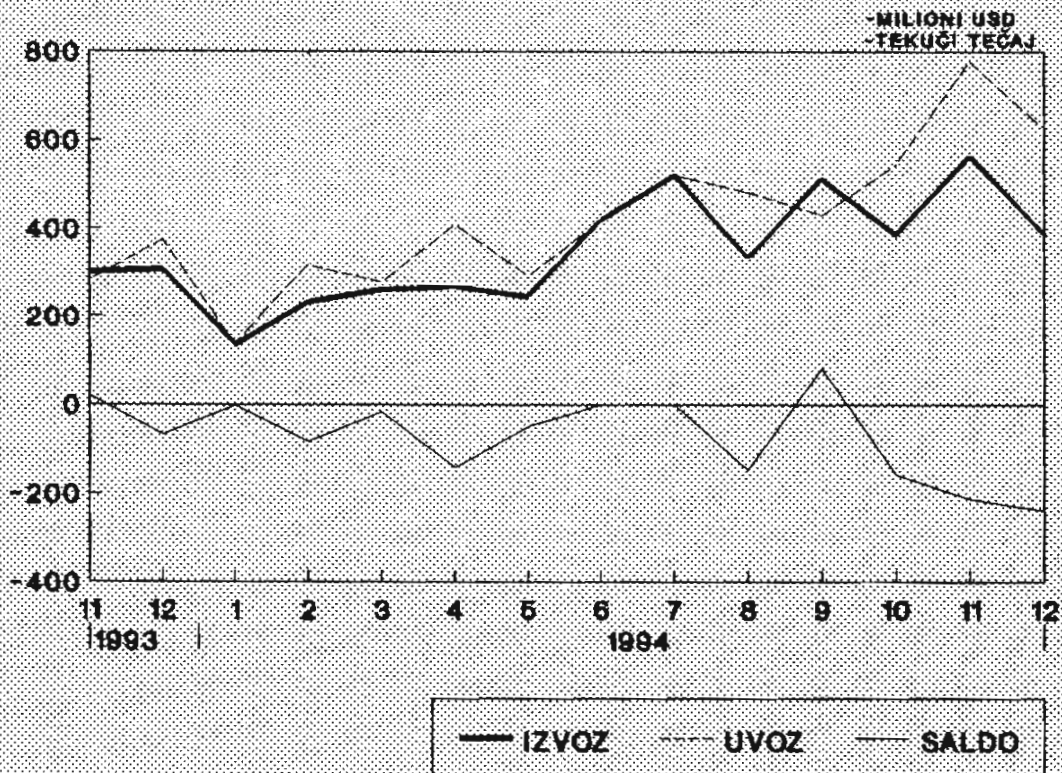
SLIKA 3.

DOMAĆA POTRAŽNJA

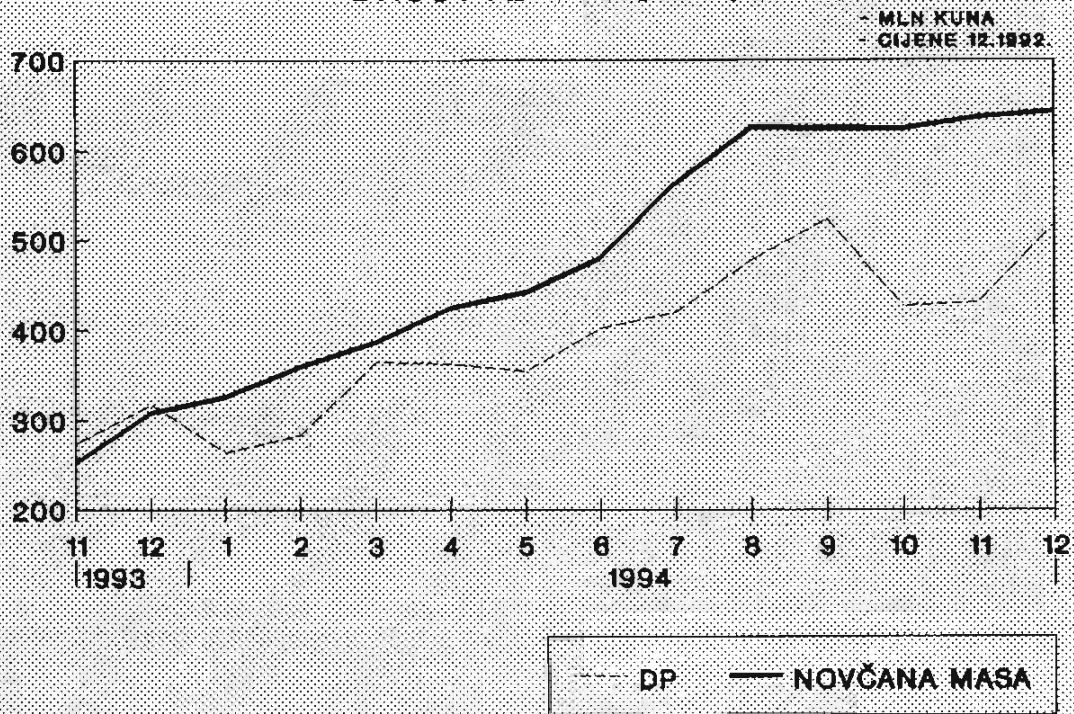
SLIKA 4.

IZVOZ I UVOZ ROBA

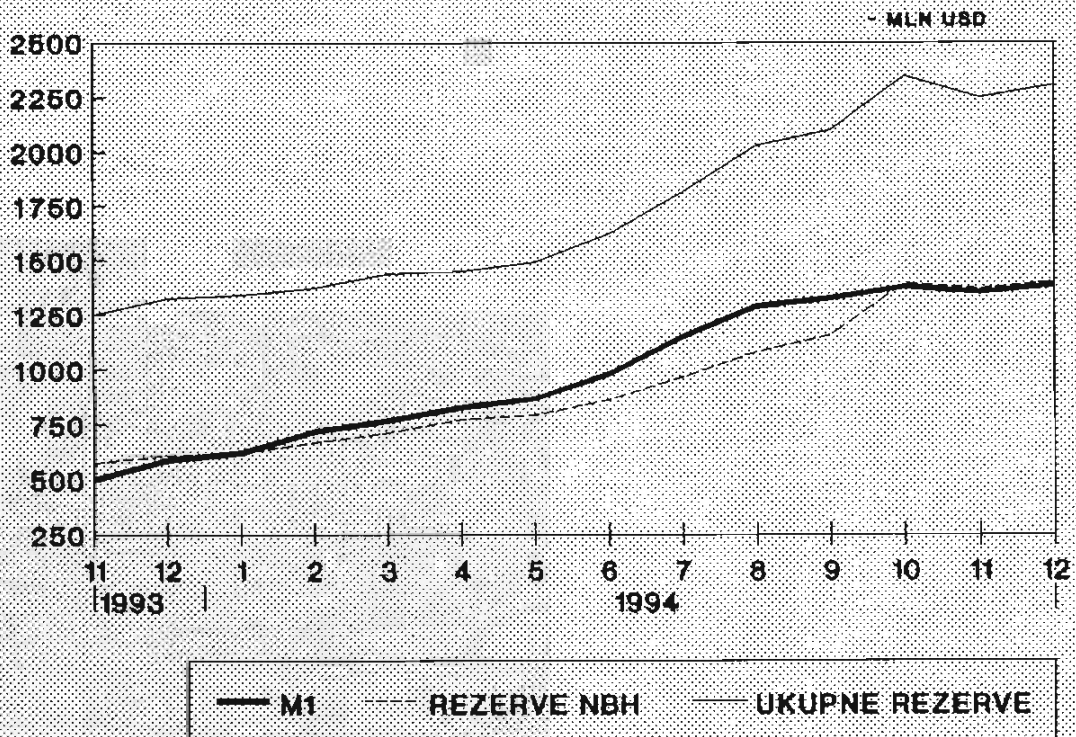
SLIKA 5.

NOVČANA MASA I REALIZIRANI
DRUŠTVENI PROIZVOD

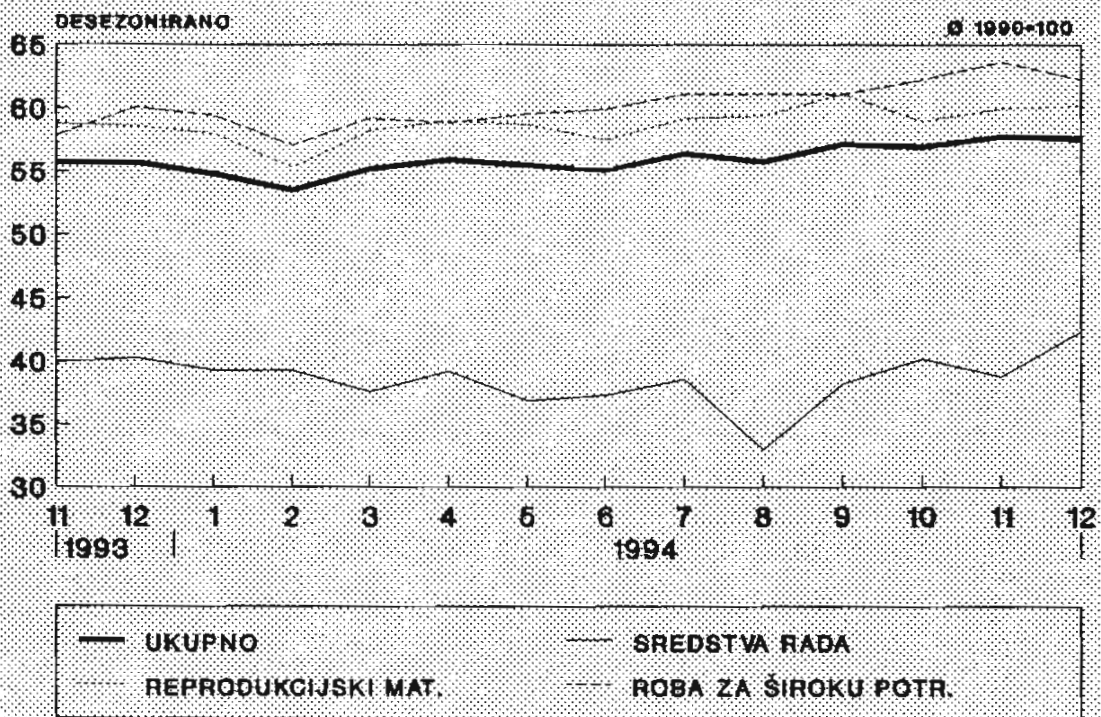
SLIKA 6.

DEVIZNE REZERVE I NOVČANA MASA

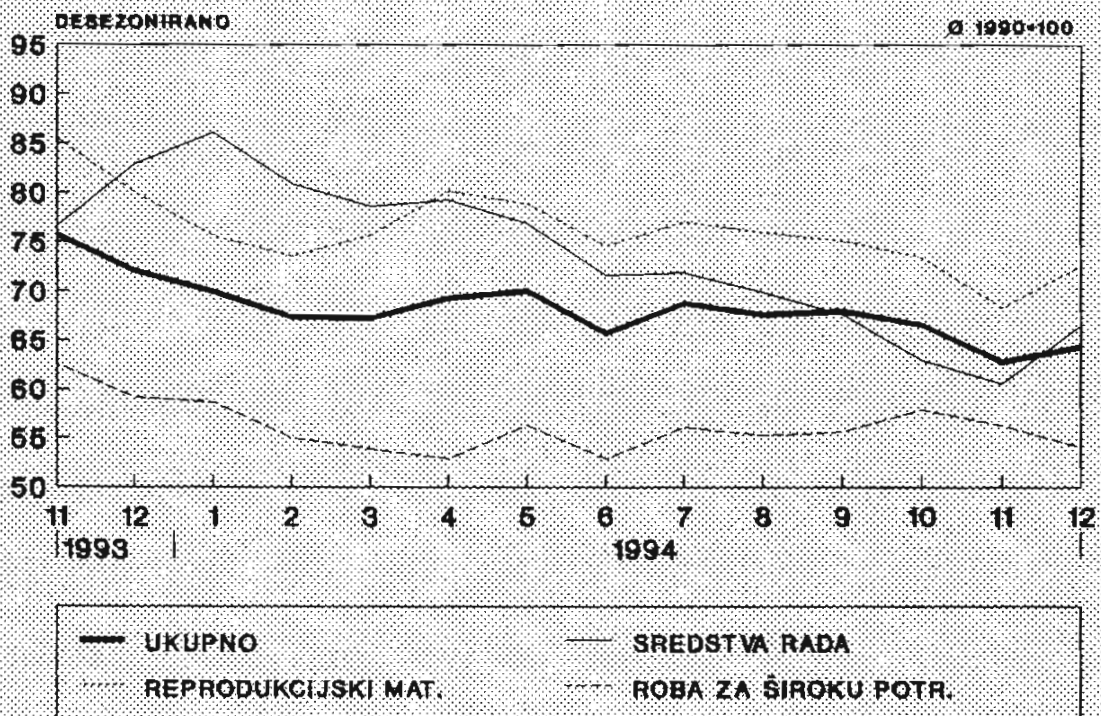
SLIKA 7.

INDUSTRIJSKA PROIZVODNJA

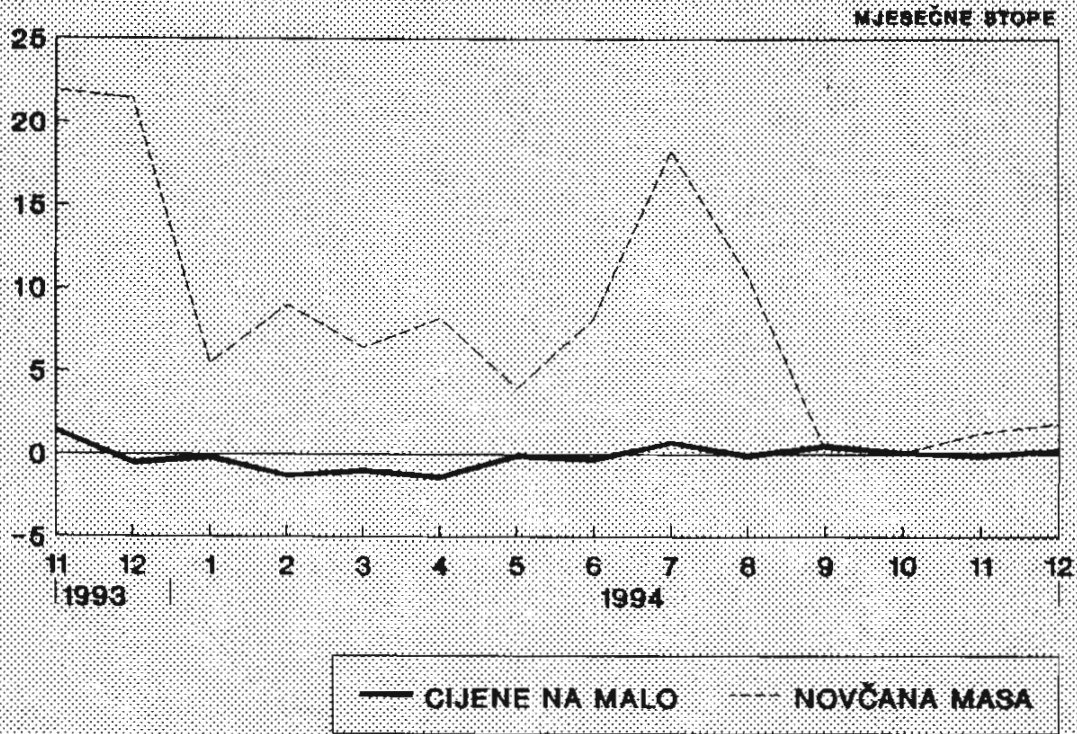
SLIKA 8.

ZALIHE GOTOVIH PROIZVODA

SLIKA 9.

NOVČANA MASA I INFLACIJA

SLIKA 10.

INDEKSI REALNOG EFEKTIVNOG TEČAJA KUNE

